

Editorial

Vážení čitatelia časopisu Psychologie a její kontexty,

v predloženom monotematicky zameranom čísle časopisu predkladáme teoreticky, empiricky a aplikačne koncipované príspevky na tému líderstva, špecificky líderstva v edukačnom prostredí v domácom i medzinárodnom kontexte. Práve v školstve, ktoré už niekoľko desaťročí prechádza radikálnymi zmenami premietajúcimi sa do transformačných snáh na všetkých úrovniach, sa líderstvo etabluje ako prioritná téma vzdelávacej politiky na celom svete. Podľa mnohých štúdií práve líderstvo v školách zohráva kľúčovú úlohu v zlepšovaní výsledkov žiakov a študentov, v ovplyvňovaní motivácie a výkonu učiteľov, školskej klímy či pracovnej spokojnosti zamestnancov školy.

Pre psychologické vedy (nielen) v podmienkach Slovenska a Českej republiky je jednou z aktuálnych vízií prispieť k obohateniu poznania líderstva aplikovaného do edukačného kontextu v rovine teoretickej, empirickej a aplikačnej. Príspevky tohto čísla sú výberom či ukážkou takéhoto poznania, ktorého spoločný cieľ možno označiť ako teoreticky ukotviť a empiricky podložiť koncipovanie požiadaviek na edukačných lídrov a tvorbu vzdelávacích programov práve na ich podporu rozvoja kompetencií. Všetky príspevky vznikli ako súčasť prehlbovania poznania v danej oblasti v rámci výskumných zámerov projektu APVV (17-0557 Psychologický prístup k tvorbe, implementácii a overovaniu kompetenčného modelu rozvoja lídrov v edukácii, kde zodpovednou riešiteľkou je prof. PhDr. E. Sollárová, CSc.).

V posledných 10–15 rokoch sa vzdelávanie a podpora lídrov v edukačnom prostredí stala realitou v krajinách EÚ aj mimo Európy. Efektívna príprava a rozvoj súčasných aj budúcich lídrov v edukačnom prostredí je jedným z prostriedkov, ako reagovať na zmeny, ktorými školstvo a vzdelávanie prechádza a ako sa menia zodpovednosti a výzvy, ktorým manažéri a lídri v edukačnom prostredí čelia. Tie sa premietajú do požiadaviek kladených na lídrov v edukačnom prostredí koncipovaných v podobe kompetenčných štandardov alebo profesijných kompetencií, pričom celosvetovým trendom je koncipovať tieto očakávania ako požiadavky na líderské kompetencie. Pre kontext Slovenska a Českej republiky to predstavuje pomerne výraznú zmenu vzhľadom na pretrvávajúce tradičné zameranie požiadaviek na manažérske kompetencie riadiacich pracovníkov školstva. V týchto súvislostiach je pokusom o posun a zdôraznenie práve líderských kompetencií *Model kľúčových kompetencií lídra v edukácii*, ktorého tvorbu a výslednú podobu predstavuje v tomto čísle v jednom príspevku E. Sollárová, tvorca daného modelu. Vytvorený trojdimenzionálny model tvorí päť kľúčových kompetencií v rámci *piatich domén* zodpovedajúcich rolám lídra v edukácii a špecifikovaných na úrovni *indikátorov*. Jeho aplikácie pre koncipovanie vzdelávania a vyhodnocovanie efektívnosti vzdelávania sú v príspevku diskutované. To, že vzdelávanie a príprava edukačných lídrov musí mať svoj účel odvodený od najširších súvislostí a potrieb doby, demonštruje i N. Wamba (garant *Post-graduate programs in Education Leadership* z Queens College, City University of New York) vo svojom príspevku zameranom na školské líderstvo v ére neoliberalizmu.

Na druhej strane príspevok J. Pellitteriho z Queens College, City University of New York, USA predstavuje emocionálnu inteligenciu ako konštrukt relevantný a dôležitý pre efektívne nadobúdanie kompetencií lídra v edukačnom kontexte, kde autor prezentuje prehľad výskumných zistení vzťahov medzi emocionálnou inteligenciou a efektívnym líderstvom, kde ponúka zistenia prediktívnych vzťahov medzi emocionálnou inteligenciou a efektívnym líderstvom. Autor poukazuje na význam emocionálnej inteligencie v kontexte školy. Téma transformatívneho líderstva sú venované i tri ďalšie empirické štúdie. Štúdia L. Kaliskej je zameraná na overovanie vzťahov medzi osobnostnými premennými a typmi správania sa v kontexte transformatívneho líderstva. Z faktorov osobnosti sa práve otvorenosť voči novej skúsenosti javí ako najsilnejší prediktor rôznych typov líderského správania sa aj pri kontrole ostatných faktorov osobnosti. Štúdia L. Paškovej preukázala pozitívne vzťahy medzi transformatívnym líderstvom a životnou spokojnosťou zamestnancov v školskom prostredí, čím potvrdila jeho protektívnu rolu v zvyšovaní spokojnosti pracovníkov v škole. Štúdia Z. Heinzovej analyzuje súvislosti medzi charakteristikami organizačnej kultúry školy a správaním transformačných lídrov v edukácii, pričom výsledky preukázali, že rôzne typy správania sa transformatívneho lídra sú v diferencovanom vzťahu k typom organizačnej štruktúry (tak ako ich zachytáva *Organizational Culture Assessment Instrument*, OCAI; Cameron & Quinn, 2006). Okrem rôznorodosti prezentovaných analýz transformatívneho líderstva v edukačnom kontexte v rámci variability populácií (študenti učiteľských odborov, učitelia a riadiaci pracovníci školstva) je možné konštatovať, že sa jedná o prvé validizačné štúdie v kontexte týchto premenných vybraných metodík a to metodiky *Leadership Practice Inventory* (LPI; Kouzes & Posner, 2013) a *Czech Leadership Questionnaire* (CLQ; Procházka et al., 2016) v česko-slovenskom priestore, ktoré verifikujú konštrukt transformatívnych typov správania sa lídra v edukácii. Štúdie podporujú model transformatívneho líderstva ako modelu relevantného pre edukačný kontext, inšpiratívny pre zvyšovanie efektívnosti fungovania lídra v edukácii a následnom etablovaní a implementovaní do vzdelávacích a rozvojových programov na podporu transformatívneho líderstva v edukačnom kontexte. Jednou z požiadaviek na vytváranie vzdelávacích programov zameraných na rozvoj líderských kompetencií by malo byť aj overovanie výsledkov a efektívnosti vytvorených programov, ako aj hodnotenie kvality ich implementácie. V tomto ohľade je posledný príspevok O. Orosovej a M. Majdanovej a recenzia učebnice *Školská psychológia a psychológ v edukačnej praxi* (2020, 323 s.) od V. Bolekovej príkladom dobrej praxe relevantným a žiadúcim aj pre postupy overovania vzdelávacích programov zameraných na podporu líderských kompetencií edukačného lídra.

Autori oceňujú otvorenosť redakcie ponúknuť monotematické číslo, ktorého príspevky majú ambíciu zviditeľniť koncept edukačného lídra a povzbudiť či inšpirovať kolegov k využitiu nevyčerpaného potenciálu psychologických vied k prebádaniu témy efektívneho edukačného lídra s cieľom prispieť k teoreticky ukotvenému, empiricky podloženému prístupu a na základe implementovania príkladov dobrej praxe ku koncipovaniu profesijných kompetencií lídrov v edukačnom prostredí, ako aj koncipovaniu a overovaniu vzdelávacích programov zameraných na podporu kompetencií edukačných lídrov. Pridanou

hodnotou takéhoto nasadenia bude reálny príspevok psychologických vied a psychológov k skvalitneniu školstva na všetkých úrovniach. Autori príspevkov veria, že príspevky sa tak stanú inšpiráciou pre napĺňanie týchto cieľov.

Záverom autori aj redakcia ďakujú recenzentom príspevkov za cenné pripomienky, ktoré sa snažili autori príspevkov reflektovať tak, aby sa zvýšila kvalita celého monotematicky zameraného čísla časopisu Psychologie a její kontexty.

Eva Sollárová & Lada Kaliská